

## RAZPOREDITEV IN RAST PREBIVALSTVA

- ❖ Planet poseljen zelo neenakomerno (**gostota prebivalstva**) je razmerje med št. prebivalcev in površino-koliko prebiv. Je na kvadratnem km površja.
- ❖ Istopajo 4 velika območja: V Azija, J Azija, Z SR Evropa in SZ del ZDA.
- ❖ Redko so poseljena: Puščavska območja, Vlažne ekvatorialne pokrajine in mrzli polarni oz. gorski predeli.
- ❖ **MEJE STALNE POSELITVE!** (str; 139)
- ❖ Na razporeditev preb. **Vplivajo številni naravni in družbeni dejavniki:** podnebje, relief, dostopnost do vode, kakovosti prsti in rastlinstvo. (zgodovinski in gospodarski razvoj prometne dostopnost politične razmere)
- ❖ Slovenija → poseljeno: dna ravnin, kotlin in Kraška polja
- ❖ Leta 2001 št. prebiv. Čez **6 milijard**
- ❖ **Neenakomerna** rast prebiv. Razvite države-zalo malo, države v razvoju- čedalje hitrejše naraščanje preb. → **EKSPLOZIJA PREBIVALSTVA ali DEMOGRAFSKA EKSPLOZIJA.**
- ❖ Najhitrejša rast: Afrika in Azija
- ❖ Počasna Evropa, S Amerika in Avstralija

## RODNOST; UMR LJIVOST IN NARAVNI PRIRAST:

- ❖ **Rodnost ali nataliteta** -ponazarja število živorojenih otrok na 1000 prebivalcev določenega območja v enem letu (promili, odstotki) Afrika
- ❖ Države, kontinenti, pokrajine znotraj drž. Se po rodnosti razlikujejo: Posledica: Različnih gospodarskih, kulturnih in bioloških dejavnikov
- ❖ <Biološki d: najpomemben delež ženskega prebivalstva od 15 do 45 let ko je vrjetnost rojevanja največja
- ❖ stopnja gospodarske razvitosti
- ❖ kultur; načrtovanje družine, vera in tradicija.
- ❖ **Umr ljivost ali Mortaliteta:** ponazarja št. umrlih na 1000 prebivalcev določenega območja v enem letu.
- ❖ Umr ljivost se je zmanjšala po 2. sv. Vojni: zaradi izboljšanih zdravstvenih razmer in napredka medicine.
- ❖ Razlika razvite in naj razvite države
- ❖ Nerazv: slabe higijenske razmere, lakota skoraj ni zdravstvenih služb.
- ❖ Narasla umr ljivost tudi v večjih državah- povečanje starejšega prebivalstva.
- ❖ **»Bolezen bogatih«** plob. V razv. Dražavah→nepravilna in prekomerna prehrana, pomankanje gibanja...
- ❖ **»bolezni revščine«** ni higijerne, slabe zdravstvene razmere, neugodno podnebje (alarija, rumena mrlica, kolere, tuberkuloza)

- ❖ **Naravni prirast**- ponazarja razliko med rodno in umrlivostjo oz. med številom rojenih otrok in št. umrlih na 1000 prebiv določenega območja v enem letu.
- ❖ Negativen n. pr. V V Evropi
- ❖ Teorija demografskega prehoda- pojasnjuje rodno, umrljivost in naravnega prirastka skozi zgodovino in to povezuje z gospodarskim razvojem in hkrati spreminjanje družbe zaradi deagrarizacije in urbanizacije.
- ❖ **Deagrarizacija**: je opuščanje kmetijstva in zmanjšanje kmečkega prebivalstva.
- ❖ **Urbanizacija**: širjenje mest in mestnega načina življenja.
- ❖ Po teoriji demografskega prehoda gre človeštvo skozi tri faze, vsaki od njih pa ustreza določen tip družbe:
- ❖ **V prvi fazi**: naravni prirastek nizek ( r+,u+) prebivalstvo redčijo vojne in bolezni, danes ni v tej fazi nobena država v V Eu. Pa je prevladovala vse do indust. Revolucije v 18. stoletju!
- ❖ **V drugi fazi**: tu so bile predvsem zaradi razvoja industrije velike spremembe. Upada umrljivost-izboljšane razmere, nekatere države šele v 18 in 19 stol. Večina držav pa je vanjo vstopila šele po 2. sv. Vojni
- ❖ **V tretji fazi**: (r-MODERN LIFE) NARAV PR.- ) Večina Eu in severno ameriških držav je šlo čez to fazo v začetku 20. stol afrika azija → v sodobnem času!
- ❖ **V četrti fazi**: nizka rodno in umrljivost+ nizek naravn prirast (lahko je negativen-) sodobni čas → Eu države večina, s Amerika Avstralija in druge.

## SELITVE

- ❖ **Mobilnost**- sposobnost nenehnega spreminjanja kraja bivanja in selitve!
- ❖ **Selitev ali migracija**- spreminjanje stalnega bivališča
- ❖ **Odseljevanje ali emigracija in preseljevanje ali imigracija**, ko ljudje zapustijo prvotni kraj bivanja so EMIGRANTI ko pa se preselijo v novi kraj so IMIGRANTI.
- ❖ **Migracijski saldo**-to je razlika med priseljevanjem in odseljevanjem
- ❖ Vzroki za selitve so ekonomski politični in verski.
- ❖ **Ekonomski ali gospodarski vzroki**- so najpomembnejši zaposlitev («beg z dežele», »beg z gora«, »beg Možganov«)
- ❖ **Politični vzroki**- države z nedemokratično ureditvijo in zateranje človekovih pravic, spremembe političnih meja in vojne.
- ❖ **Verski vzroki**- verska preganjanja in spori.
- ❖ **Selitev glede na prostor, čas in druga merila**:
- ❖ : **glede na prostor** ločimo **zunanje** in **notranje** selitve notranje- med kraji pokrajinami znotraj države, zunanje ali meddržavne selitve- med državami.
- ❖ Posebna oblika zunanjih selitev so **ČEZMORSKE SELITVE**, ki potekajo med kontinenti ( preseljevanje- amerika S, Eu, Avstralija) odseljevanje Afrika, Azija Latinska Amerika)
- ❖ **Glede na čas**: ločimo začasne in stalne selitve

- ❖ Začasne-selitve delavcev na začasno delo → **ZDOMCI** če gredo na delo le za sezonska opravila → SEZONSKE SELITVE
- ❖ Dnevna Migracija- vsakdan na delo ali v šolo in vračanje domov
- ❖ STALNE SELITVE- ljudje se izselijo za stalno, zavedno spremenijo kraj bivanja → IZSELJENCI
- ❖ Druga merila: Prostovoljne selitve in Prisilne selitve → BEGUNCI
- ❖ Posledice selitev: Države priseljevanja- pozitivne posledice, Države odseljevanja- negativne posledice
- ❖ **Skupno gibanje prebivalstva** na nekem območju je rezultat oz. seštevek naravnega priraska in selitev. V zvezi s tem se izoblikujejo osnovni tipi demografskih območji: prvi tipi območje zgostitve prebivalstva
- ❖ **Območja stagnacije prebivalstva** kje se število prebivalstva bistveno spreminja
- ❖ **Območje praznjenja oz depupolacije** majšanje št. prebivalstva
- ❖ demografsko ogrožena območja- nar prir- negativen ali majhen odseljevanje

### BIOLOŠKA SESTAVA PREBIVALSTVA

- ❖ Rasn sestava- opredeljuje prebivalce po rasni pripadnosti
- ❖ RUMENA RASA, BELA RASA; ČRNA RASA Podskupina rumene rase so indijanci
- ❖ Množične selitve, geografska odkritja in gospodarkim razvojem....MEŠANCI k temu je pripomogla globalizacija-vsesplošno povezovanje in poenotenje sveta
- ❖ Med mešance štejemo: **MESTICI**- med belci in indijanci **MULATI**- med belci in črnci, **ZAMBI** med indijanci in črnci
- ❖ **RASIZEM**- ideologija ki poudarja večvrednost lastne rase in majn vrednost drugih ras. ( v obdobju kolonializma -bela rasa
- ❖ **Spolna Sestava**- Prikazuje razmerje med številom moških in žensk.
- ❖ **Starostna sestava**-prikazuje deleže prebivalstva po starostnih skupinah. Mlado do 15 let zrelo 15-65 in starejše nad 65
- ❖ **Pričakovano trajanje življenja** pove kakšna bo povprečna življenska doba na novorojenega prebivalca neke države
- ❖ **Starostne piramide** po pet let razlike
- ❖ **Projekcije prebivalstva**- št. prebivalca na države v prihodnjih obdobjih

### DRUŽBENE SESTAVE PREBIVALSTVA

- ❖ **Ekonomska sestava prebivalstva**-nam pove koliko in v katerih dejavnostih dejavnostih je prebivalstvo aktivno.
- ❖ **ločimo aktivno** -zaposleni delo za plačilo in kmetjež
- ❖ **neaktivno**-ljudje z lastnimi dohodki- upokojenci in vzdrževano prebivalstvo-otroci študentje dijaki učenci.
- ❖ **Dejavnostna sestava**: nam pove v katerih dejavnostih je zaposleno prebivalstvo: **primarne** → (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo )
- ❖ **Sekundarno** → (rudarstvo, industrija in druge predelovalne dejavnosti, gradbeništvo)
- ❖ **Terciarne** → (Promet, trgovina, turizem, storitvena obrt in druge storitve)
- ❖ **Kvartarne** → (izobraževanje, kultura, znanost, zdravstvo državna uprava, finančne storitve...)

- ❖ Terciarne in kvartarne dejavnosti=STORITVENE DEJAVNOSTI
- ❖ V zvezi s tem lahko ločimo 3 faze v razvoju družbe: pred indu. Rev. Vsi v prim.→PREDINDUSTRIJSKA DRUŽBA
- ❖ S širjenjem indu.- INDUSTRIJSKA DRUŽBA-sekundarna
- ❖ POIDUSTRIJSKA DRUŽBA: terciar. In kvarta.
- ❖ **Verska sestava prebivalstva:** Verska ali religionalno sestavo je vplival zgodovinski razvoj
- ❖ 4 glavne svetovne religije: krščanstvo, islam, hinduizem in budizem
- ❖ najbolj razširjeno krščanstvo ki ga najdemo na vseh kontinentih
- ❖ drugo najbolj razš. Je islam ( s afrika j jz jv azije)
- ❖ hinduizem- indija
- ❖ budizem- V JV azija
- ❖ Judovstvo-izrael
- ❖ Plemenska verstva-so se ohranila v odmaknjenih mestih redko poseljenih
- ❖ Neverujoči→ ateisti neverujoči
- ❖ **Narodna sestava prebivalstva:**
- ❖ Narod: je družbena skupnost na določenem ozemlju, ki ga povezuje kulturni razvoj zgodovina in jezikovne sorodnosti. (19 stol eu)
- ❖ Narodnost: pripadnost določenemu narodu
- ❖ Državljanstvo- je pravno razmerje med državljanom in državo, povezano z določenimi državljanskimi pravicami in dolžnostmi.
- ❖ Narodna manjšina: je del naroda ki je zaradi zgodovinskega razvoja ostal zunaj meja države matičnega naroda.
- ❖ Se lah spremeni če ima en narod večji prirast kot drugi
- ❖ Narodne ali nacionalne sestave prebivalstva

## NASELJA

- ❖ **Naselja**-so različno velike skupine človekovih bivališč. (kmetija-Velemesta
- ❖ Podeželska naselja in mesta oz. mestna ali urbana naselja. Mesta se širijo tudi podeželska naselja dobivajo mestne značilnosti. Zato skoraj ni možno več potegniti črto med podeželskim naseljem in mestom nekateri rajši govorijo o prehodni coni (močno mestna do močno podeželskih)
- ❖ Mestna in podeželska naselja
- ❖ Glede na **gospodarsko usmerjenost** še vedno velja da so bila vedno podeželska naselja usmerjena v primarne dejavnosti mesta pa v ostale
- ❖ Velikost naselja oz. št prebivalcev zelo pomembna najmanj za mesto 2000-5000
- ❖ **Merilo videz naselji podež.** N. kmečki domovi, razmetano, polja
- ❖ mesta - gostota pozidave sklenjenost naselja velike zgradbe, široke ulice, industrijska četr...
- ❖ razlika v funkciji podeželje-bivanje delo, mesto različne storitve-banke šole...
- ❖ **Kmečka ali agrarna naselja**-večina prebivalstva živi od kmetijstva
- ❖ Včasih označevali naselja v katerih prevladuje kmečko prebivalstvo→**vaška naselja ali VASI.**
- ❖ V slo. **Različni tipi** podeželskih naselji: najmanjša oblika SAMOTNA **KMETIJA ALI SAMNJA:** sestavlja jo več stavb poleg stanovniške hiše-

od daleč kot majhna vasica 1 gospodinjstvo tam kjer razmere nis omogočile strnjene poselitve

- ❖ **ZASELEK**- manjše naselje 3-15 domov (pred alpsko hrib.) drug od orujga sam 50m slovenske gorice precej razpotegnjena nimajo jasnega središča
- ❖ **SKLENJENA PODEŽELSKA NASELJA**: hiše bolj ali manj strnjene okoli enega jedra, cerkev več gostiln najpogostejša pri nas → GRUČASTA NASELJA (razmet hiše brez reda)
- ❖ **DOLGA OBCESTNA NASELJA** (ravnine subpanonske slo ob cest hiše za njimi gospodarska poslopja)
- ❖ **URBANIZACIJA PODEŽELJA**-mestni način življenja je prodrli tudi na podeželje, ni več mej.
- ❖ **SUBURBANIZACIJA**-del mestnega prebivalstva se je začel seliti na podeželje, v bližino okolico mest. (slo 70% suburb.)
- ❖ **URBANIZIRANA PODEŽELSKA NASELJA**- nekdanje vasi na urb. Pod. Dobijo povsem drugačno funkcijo in videz
- ❖ **SPALNA NASELJA**-služijo le bivanju. Prebivalstvo se ne ukvarja z kmetijstvom ampak dela v mestih.
- ❖ Mesta se danes najhitreje širijo v nerazvitih državah
- ❖ **SOMESTJA**-prehajanje enega mesta v drugega
- ❖ **Megalopolisi**-prepletanje večjih mest ZDA, Japonska
- ❖ **Mestne funkcije**-zgoščene različne dejavnosti delimo v dve skupini
- ❖ **MESTOTVORNE FUNKCIJE**-mesto povezuje z ožjo in širšo okolico industrija , obrt, trgovina šolstvo zdravstvo, uprava, bančništvo, komunikacije, bančništvo
- ❖ **Mesto služne funkcije**-namenjene domačemu mestnemu prebivalstvu in omogočajo da lahko mesto sploh funkcionira-komunalne službe, mestni promet, oskrba
- ❖ **Posebne funkcije**-univerzitetne, zdravniška in podobna mesta.
- ❖ **MESTO**-skupek zgradb in ljudi
- ❖ Največja cena zemljišč je v središčih mest
- ❖ **Struktura sodobnih mest** precej zapletena, določena dela mest iste socialne skupine tako dobimo ločena stanovskaobmočja za nižji srednji in višji sloj
- ❖ Industrija v prejšnjih obdobjih v sredi. Zdaj na obrobjih, stara zg. jedra namenjena urizmu
- ❖ **Stanovska območja se glede na socialno etnično in rasno sestavo** precej razlikujejo v ameriki nacionalne in rasne četrti (kitajska)
- ❖ Razvite države: nižji sl. Stari deli mesta notranji okoli poslovnega sr. Sr. In višji sloj pa zunanji deli in predmestja
- ❖ Ponekod že prenovili stare dele mesta zato privlačni za bogate
- ❖ Manj razvita mesta nižji sloj naseljuje vse višji pa je omejen na posebne četrti!